

SLOVENCİ V BOSNI IN HERCEGOVINI, BOSNA V LJUBLJANI

SLOVENES IN BOSNIA AND HERZEGOVINA, BOSNIA IN LJUBLJANA

The author presents and describes three professional events that took place in Ljubljana on November 15 and 16, 2001. All the three ones were designed by the visit of the Bosnian colleagues.

The first one was a round table dedicated to the long term project research on the Slovenes in Bosnia-Herzegovina. It was organised within the Historian seminar of the Slovenian Academy of Science and Art Scientific Research Center and was participated by nine project researchers of various disciplines from Slovenia and Bosnia-Herzegovina.

*The second event was a professional meeting of the two Bosnian guest historians, professors Tomislav Išek and Iļjas Hadžibegović, and one ethnologist, Svetlana Bajić, with the fellows of the Institute for Ethnic Studies. The central lecture *The Aspects of the contemporary position of the ethno-nations in Bosnia (and Herzegovina) in the context of their countinuties and discontinuties* was followed by an animated disoussion with IES colleagues.*

The last meeting was organised by the Institute for modern history and was announced as a friendly professional conversation between the Slovenian and the Bosnian historians. They exchanged their views on the history science situation and problems that appeared after the dissolution of the former Yugoslavia.

It was almost a unique case in the last decade when representatives of all three Bosnian constitutive etno-nations, even though in the role of scientists, came somewhere outside Bosnia-Herzegovina - together. This is certainly a good sign for their motherland.

Keywords: Slovenes, Bosnia and Herzegovina

Avtorica v prispevku predstavlja tri strokovna srečanja, ki so potekala sredi novembra leta 2001, in katerih temeljna karakteristika je bila profesionalna komunikacija med slovenskimi in bosanskohercegovskimi kolegi, zgodovinarjema Hadžibegovićem in Išekom ter etnologinjo Bajićevo, ki so v ta namen obiskali Ljubljano. Osrednja in najvažnejša prireditvev je bila tudi za širšo javnost organizirana okrogla miza na temo Slovinci v Bosni in Hercegovini, ki smo jo vsebinsko pripravili sodelavci zadevnega projekta, oduvijala se je pa znotraj Historičnega seminarja Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Voditeljica projekta je v prispevku podala nekaj najvažnejših podatkov o sami že dolgoletni raziskavi potem pa je podrobneje predstavila nekatere raziskovalne dosežke devet kolegor, sodelujočih pri tej okrogli mizi.

Drugi dve srečanja sta bili na Inštitutu za narodnostna vprašanja ter na Inštitutu za novejšo zgodovino. Na prvem smo, po uvodnem predavanju profesorja Iška, razpravljali o zgodovinski in sodobni nacionalni problematiki v Bosni in Hercegovini. Na Inštitutu za novejšo zgodovino pa je potekal razgovor o vprašanjih historiografije v novih okoliščinah po razpadu skupne države.

Ključne besede: Slovinci v Bosni in Hercegovini

V prvem letu 21. stoletja sem s sodelavci v Sloveniji in Bosni in Hercegovini nadaljevala z mnogostranskimi raziskavami tematike o Slovencih v Bosni in Hercegovini, v Sarajevu pa sem ponovno sodelovala z raziskovalnim poročilom in razpravo na teme bosanske nacionalne zgodovine in historiografije, tokrat v okviru mednarodnega znanstvenega srečanja v organizaciji in na povabilo Akademije znanosti in umetnosti Bosne in Hercegovine. Ob vsem tem sem domislila možnost, da o navedenih raziskovalnih vidikih spregovorimo tudi v Ljubljani, zlasti pa sem ugotovila, da bi bilo iz več razlogov kar nujno, da predstavimo vsaj del dosedanjih raziskovalnih dosežkov iz sklopa projektne naloge o Slovencih v Bosni in Hercegovini. Dejanska uresničitev zamisli pa je seveda v vsakem pogledu neprimerljivo težavnejša od njenega poroda. A se je vse skupaj 15. in 16. novembra vendarle nekako zgodilo. Toliko kot uvodna opomba in najava tega prispevka.

Tako so, po dogovoru, sredi novembra leta 2001 Ljubljano obiskali strokovni kolegi iz Sarajeva, zgodovinarja *dr. Ilias Hadžibegović* in *dr. Tomislav Išek* ter etnologinja *Svetlana Bajić*.

Prof. dr. Hadžibegović je redni profesor nacionalne zgodovine za obdobje do konca prve svetovne vojne in predstojnik Oddelka za zgodovino na Filozofski fakulteti v Sarajevu. Njegovo objavljeno doktorsko disertacijo o nastanku in razvoju delavskega razreda v BiH do leta 1918 je nagradila založba *Svijetlost* kot najboljšo znanstveno delo v BiH v letu 1980. Veliko je raziskoval na Dunaju. Poleg dolgega niza znanstvenih člankov in razprav je objavil knjigo o boanskohercegovskih mestih na prelomu 19 in 20. stoletja. Močno se je raziskovalno posvečal tudi Slovencem v BiH.

Prof. dr. Išek je zaposlen kot znanstveni svetnik na Inštitutu za zgodovino v Sarajevu in predava kot redni profesor za zgodovino južnoslovanskih narodov do sodobnega obdobja v Sarajevu in Tuzli. Njegovo ožje specialistično raziskovalno polje je nacionalna in kulturna zgodovina 20. stoletja, posebej hrvaške konstitutivne komponente v BiH, o čemer je objavil več knjig. Dve leti je bil štipendist francoske vlade, prejemnik je nagrade *Veselin Masleša*, najvišje nagrade za znanost v BiH, bil pa je tudi predsednik Društva zgodovinarjev BiH.

Etnologinja *Bajićeva* je muzejska svetnica v Zemaljskem muzeju Bosne in Hercegovine v Sarajevu, kjer je tudi načelnica Oddelka za etnologijo. Znanstveno-raziskovalno se posveča vaškim in mestnim narodnim nošam in tekstilni obrti v Bosni in Hercegovini. Je avtorica več samostojnih in soavtorica skupinskih razstav, med njimi nedavne svetovne etnološke razstave na Portugalskem. Objavlja v znanstvenih etnoloških revijah, rokopis njene doktorske disertacije izpred že več

kot desetletja pa je, za sedaj, doživel nesrečno usodo v povezavi z dejstvom razpada Jugoslavije.

S strokovne plati je imel obisk trojno svrho. Osrednja vloga gostov je bila namenjena njihovem sodelovanju pri okrogli mizi o Slovencih v Bosni in Hercegovini, naslednja naloga je bil dogovorjeni in pripravljeni strokovni nastop s predavanjem o bosanski nacionalni problematiki, zadnje formalno organizirano srečanje pa je bil prijateljski kolegijalni pogovor med slovenskimi in bosanskimi zgodovinarji o aktualnih vprašanih historiografije po razpadu bivše skupne države. Navedeni načrtovani program smo institucionalno izvedli prek seveda treh ustreznih ustanov v Ljubljani 15. in 16. novembra.

OKROGLA MIZA, ki smo jo vsebinsko pripravili sodelavci projektne raziskave o Slovencih v Bosni in Hercegovini, je v okviru že ustaljenih podobnih strokovnih srečanj v Historičnem seminarju organiziral Znanstveno raziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Pobudniška in organizatorska vloga pripadata v zvezi s tem srečanjem zlasti *dr. Mojci Ravnik, predstojnici Inštituta za slovensko narodopisje*, ter *dr. Metodi Kokole* in *dr. Maji Golja Godini, sodelavkama ZRC SAZU*.

Namen Okrogle mize je bil predstaviti nekatere raziskovalne rezultate že več let potekajoče projektne faze, ki se v sklopu dolgoročnega projekta o Slovencih v prostoru nekdanje Jugoslavije izven Slovenije ujema pretežno z raziskavami o Slovencih v Bosni in Hercegovini. Projekt poteka na Inštitutu za narodnostna vprašanja. Poleg sodelavcev z Inštituta pri njeni sodelujejo številni strokovni kolegi iz Slovenije in Bosne in Hercegovine. V skladu z metodološko zasnovo avtorice in voditeljice projekta, *dr. Vere Kržišnik-Bukić*, raziskave pokrivajo tematsko preteklost in sodobnost, pri čemer se poslužujemo različnih znanstveno disciplinarnih zornih kotov.

O splošnih tematskih, metodoloških in kadrovskih vidikih raziskave je uvodoma širše govorila Kržišnikova, ki je spomnila oziroma razkrila, da je projektna zamisel na temo Slovenci v Bosni in Hercegovini stara že dve desetletji, ko smo ob pomoči sarajevskih kolegov to raziskovalno nalogo, resda le historično in omejeno na obdobje 1878-1945, vzpostavljali zgodovinarji dveh univerzitetnih centrov, Banjaluke in Maribora. Toda iz več razlogov je tedaj raziskava zastala še na samem začetku, a je nismo pozabili. Vsaj ne še tedanji potencialni sodelavci *dr. Iljas Hadžibegović*, ki je bil predviden tudi za vodjo projekta, potem tedaj sodelavec Univerze v Mariboru in mag. sedaj *dr. Marjan Žnidarič, direktor Pokrajinskega muzeja v Mariboru*, ter tedaj raziskovalna asistentka mag. Vera Kržišnik-Bukić, takrat tudi znanstvena tajnica projekta, sama Slovenka v Inštitutu za zgodovino v Banjaluki, ki naj bi bil tudi organizatorsko nosilec projekta.

Vsi omenjeni zgodovinarji smo namreč sodelavci tudi novo zastavljenega projekta. Kržišnikova je nadaljevala s taksativno predstavitvijo vsebinskih vidikov, ki so v sklopu dela na projektu v zadnjih petih letih že raziskani, večinoma kot avtorski prispevki ali že dokončani ali še v delu. Predstavila pa je bistveno spremembo glede na prvotno zastavljeno projektno zamisel izpred dveh desetletij. Projekt je na novo, po eni strani, zastavila povsem transtemporalno, tako da tematske raziskave že leta potekajo zajemajoč vso zadevno preteklost, vključno s sodobnim zgodovinskim trenutkom, po drugi strani pa sodelavci z različnimi znanstveno-disciplinarnimi pristopi tudi ločeno obravnavamo izrazite posebne vsebinske sklope. Ker je tak vsestranski metodološki pristop izrazito zahteven, je razumljivo potreben razmeroma daljši čas za nastajanje in oblikovanje pisnega izdelka kot celote. Pojasnila je, da bi neka knjiga kot rezultat dosedanjega večletnega projektnega raziskovalnega dela na temo o Slovencih v Bosni in Hercegovini sicer že lahko nastala, a je sprejela raziskovalni izziv, da s sodelavci predstavimo naslovno tematiko čim bolj izčrpno. Rezultat pisnega izdelka kot celote naj bi bila zato knjiga *Slovenci v Bosni in Hercegovini* v nekaj zvezkih. Prva dva bosta zapolnila klasično-historiografski blok tematike, kronološko naslednji bo posvečen izrazito kulturno-umetniškimi vidikom slovenstva v BiH, četrti, in zadnji zvezek, bomo namenili sodobnim zgodovinskim vidikom, ki se na različne načine in v različnih vsebinskih smereh nanašajo na tematiko zadnjega desetletja, torej usode in življenja Slovencev iz Bosne in Hercegovine oziroma v Bosni in Hercegovini po razpadu SFRJ. Slednja omenjena zvezka naj bi bila predvidoma objavljena leta 2003, medtem ko bi historiografski del, tudi sicer v že znatno višji delavno-pripravljalni fazi v dveh zvezkih skupaj izšel leta 2002.

Dva glavna razloga sta opredelila voditeljico projekta za pripravo okrogle mize jeseni leta 2001. Prvi je želja, da javnosti predstavimo vsaj del že doseženih raziskovalnih rezultatov in s tem opozorimo na prisotnost in pomen Slovencev v Bosni in Hercegovini kot dela slovenskega naroda. Drugi razlog pa izhaja iz občutka odgovornosti voditeljice do tistih kolegov-sodelavcev, ki so večinoma ali že povsem končali svoj dogovorjeni prispevek, a zaradi omenjenih širših ciljev celostnega knjižnega predstavljanja še ni bilo mogoče, da bi bili njihovi prispevki že objavljeni. Z zadovoljstvom lahko potrdim visoko stopnjo razumevanja mojih sodelavcev za izbrano odločitev. Hkrati pa skorajda ni bilo nobenega prispevka, ki ga naknadno z avtorjem ne bi dograjevala in predelovala bodisi kot posledico strokovne recenzije tretjega kolega, bodisi z vključevanjem novih podatkovnih razsežnosti. Prav slednji delovni pristop je pri našem prizadevanju še najpogostejši, saj sama sistematično zbiram množstvo različnega zadevnega gradiva, ga k sodelavcem usmerjam ali pa ga preusmerjam od enega kolega k drugemu, pač v skladu s predstavo, v katerem od prispevkov bi bil lahko določeni podatek najkoristnejši in najučinkoviteje uporabljen.

S tem pa smo že trčili na glavni metodološki in tehnični problem naše raziskave, namreč na skoraj popolno razpršenost relevantnega izkustvenega gradiva, s čimer smo se nujno srečali vsi raziskovalci tematike Slovencev v Bosni in Hercegovini. Omenjeno spoznanje še posebej velja za zgodovinarje, saj razen dveh fondov, ki se nanašajo na društveno življenje Slovencev v Sarajevu, ni niti nastal noben specializirani fond o tej tematiki ne v arhivih v Sloveniji, ne v arhivih v Bosni in Hercegovini. Raziskovalci, ki se ukvarjajo z družbeno preteklostjo, zelo dobro vedo, kaj to za določeno raziskavo pomeni. Lažje naj bi potekale raziskave, ki se nanašajo na zadnje desetletje, torej na tekoče družbeno življenje, a so zato tu prisotni nekateri drugi problemi, ki v glavnem izhajajo iz pomanjkanja časovne distance do obravnavanih vprašanj. So pa vmes še različni specifični problemi, značilni za posamezne znanstvene metodološke pristope, o čemer bo mogoče več govoriti v sklopu samih knjižnih predstavitev.

Kržišnikova se je zatem zadržala ob najkrajšem možnem kadrovskem predstavljanju projektne raziskovalne ekipe, saj je ob tej priložnosti projektne sodelavce lahko le naštel; pa še to ne vse, zlasti pa je tiste, ki bodo z avtorskimi prispevki sodelovali v omenjenem prvem, ožje zgodovinsko zastavljenem zvezku. Gre za vseh skupaj prek štirideset kolegov iz Slovenije in Bosne in Hercegovine ter še tri izven njiju (dva iz Avstrije, eden iz Nemčije). Z dolžnim spoštovanjem je omenila dva sarajevska kolega, zgodovinarja, ki sta kot sodelavca pri projektu v zadnjih letih preminula. To sta (bila) *prof. dr. Ibrahim Tepić* in *Dragutin Murko*.

Na sami tokratni okrogli mizi nas je sodelovalo devet: šest zgodovinarjev, etnologinja, literarna zgodovinarica, mednarodna pravnica. Ob predstavljanju historiografskih prispevkov smo se poskušali pridrževati kronološkega kriterija. Pri tem je voditeljica projekta prisotne seznanila še z dodatnim kriterijem, izhajajočim iz razpoložljivosti virov, namreč, da bo kar nekaj tem v danih okoliščinah lahko obdelanih le po poklicno kadrovske liniji, in to v celotni znani časovni kontinuiteti (na primer slovenski zdravniki in zdravnice, učitelji, učiteljice). Zgodovino slovenstva v Bosni in Hercegovini je sicer periodizirala na sledeča obdobja: srednji vek in osmansko-turško razdobje(1), avstro-ogrsko obdobje (2), čas med dvema svetovnim vojnama (3), čas druge svetovne vojne (4), obdobje po drugi svetovni vojni do razpada Jugoslavije (5).

Prof. dr. Ignacij Voje, zaslužni profesor Filozofske fakultete v pokoju, je v svojem (že dokončanem pisnem) prispevku posebej obdelal in na okrogli mizi predstavil tri dimenzije slovenstva v omenjenem najstarejšem obdobju. Prva pod-tema se nanaša na vezi Celjskih grofov z Bosno v 14. in 15. stoletju, ko se je celo pojavila priložnost, da Celjski dedujejo bosansko krono. Drugi raziskovalni sklop je posvetil »prisilnim migracijam prebivalstva iz slovenskih dežel v Bosno« v času 150-letnih turških vpadov v 15. in 16. stoletju, kjer so mnogi potem postali sužnji

in sužnje. S tretjo raziskovalno usmeritvijo pa je Voje obravnaval potovanje skozi Bosno leta 1530 Slovenca Benedikta Kuripečiča, zaslužnega za prvi znani opis Bosne iz 16. stoletja.

O obdobju avstro-ogrške vladavine je govoril *Aleksander Lavrenčič*, ki je najprej predstavil težave, na katere naleti raziskovalec v Arhivu Republike Slovenije, ko poskuša najti vire, ki bi omogočili celostni pregled izseljevanja ali začasnega, sezonskega odhajanja Slovencev v Bosno in Hercegovino. Uspel je zbrati arhivske podatke z enega, loškega gospostva, in podati prikaz poteka ter okoliščin tega izseljevanja s konca 19. in začetka 20. stoletja. Pri tem so mu bili seveda v bistveno oporo tedaj izhajajoči slovenski časniki. Sicer pa je kolega Lavrenčič, na osnovi arhivskih virov, ki smo jih poiskali in pridobili s sodelavci v Bosni in Hercegovini, v grobem pripravil in oblikoval posebno dokumentarno gradivo, ki bo lahko zlasti dobro uporabno v nekaterih kasnejših raziskavah, čeprav ima nedvomno spoznavno vrednost tudi samo po sebi.

Prof. dr. Iljas Hadžibegović, strokovnjak zlasti za habsburško obdobje, ki se s socialno strukturo prebivalstva Bosne in Hercegovine kot zgodovinar ukvarja že desetletja, in pri tem še posebej s Slovenci, je za potrebe projekta pripravil širšo študijo, temelječo na prebivalstvenih popisih od sredine 19. do konca 20. stoletja. Tudi na okrogli mizi je izpostavil nekatere najpomembnejše kazalce, povezane s prisotnostjo Slovencev v Bosni in Hercegovini. Privlačila jih je jezikovna sorodnost in geografska podobnost dežele, po izobrazbi in delovnih kvalifikacijah so predstavljali nadpovprečni del bosanskohercegove populacije, posebej so v mnogo čem zaznamovali največja mesta in zlasti Sarajevo, kjer jih je bilo vedno tudi največ. Poudaril je, da so bili Slovenci vedno prisotni na tistih področjih ustvarjanja in poklicev nasploh, ki so predstavljala smer splošnega družbenega napredka. Posebna vrednost Hadžibegovićevega prispevka so seveda konkretno navedeni podatki, ki omogočajo odgovore na vprašanja kdaj, koliko in kje je bilo Slovencev v BiH, vključno z zadnjim popisom prebivalstva leta 1991.

Z več kot stoletnim zadnjim obdobjem se s Slovenci v BiH raziskovalno ukvarja tudi *dr. Vera Kržišnik-Bukić*, ki pa jo poudarjeno zanimajo kulturološki in splošnejši družbeni vidiki. Ob seveda intenzivnem spremljanju prav vsega, kar je v zvezi s celotno tematiko, ter ustreznem vzpodbujanju kolegov k poglobljanju njihovih raziskav. Kratko je spregovorila o društvenem samopovezovanju Slovencev kot družbenem pojavu, ki je najpomembneje prispeval in prispeva k tamkajšnjemu ohranjanju slovenske identitete, in ki mu namenja osrednjo pozornost tudi sicer na področju nekdanje Jugoslavije zunaj Slovenije. Po njenih dosedanjih raziskavah je leta 1897 oblikovano Slovensko omizje v Sarajevu najstarejše slovensko društvo na tem celotnem področju. Leta 1910 se je preimenovalo v Slovenski klub, ki izginja neposredno pred drugo svetovno vojno, a je medtem prav tako v Sarajevu leta 1934 nastalo delavsko kulturno društvo Ivan

Cankar, malo za njim pa še društvo Primorcev Gortan-Bazovica. Neposredno po koncu prve svetovne vojne sta nastali v BiH še vsaj dve društvi, prvo poimenovalo po Prešernu v Zenici, potem pa Triglav v Banjaluki. Na prelomu 20-ih v 30-ta leta 20. stoletja pa Slovenci v vasi Slatina pri Banjaluki ustanovijo še društvo Soča. V času druge svetovne vojne so zamrla vsa slovenska društva v Bosni in Hercegovini. Cankar je v Sarajevu leta 1945 ponovno zaživel, v skladu s tedanjimi splošnimi družbenimi trendi bil leta 1951 ukinjen ter na povsem novih temeljih nastal spet leta 1993, odkar zavzema mesto pomembnega kulturnega dejavnika ne le med sarajevskimi Slovenci, temveč v družbenem življenju mesta nasploh. Sicer pa se od leta 1992 Slovenci v BiH poleg kulturnega medsebojnega organiziranega druženja povezujejo še po drugih osnovah, ki odsevajo njihove eksistencialne potrebe, v lokalna združenja in širše zveze, pač zlasti v skladu z neresničnimi družbenimi okoliščinami, ki so zajele BiH.

Dva sodelujoča kolega sta pripravila predstavitvi svojih raziskovalnih rezultatov na polju določenega ožjega profesionalnega delovanja Slovencev in Slovenk v Bosni in Hercegovini.

Mag. dr. Mario Kocijančič, Sarajevčan po rodu, sin vidnega slovenskega aktivista v Slovenskem klubu, sicer že dolgoletni znani raziskovalec zgodovine slovenskega medicine, je zelo vestno raziskal temo o slovenskih zdravnikih in drugem medicinskem osebju, ki je kdaj službovalo v BiH. Kljub gotovo še ne popolnim podatkom je ugotovil, da se je za krajši ali daljši čas tam v obdobju 1878 – 1990 zvrstilo 106 slovenskih zdravnikov in zdravnic ter 15 drugih zdravstvenih delavcev. Vse omenjene navaja poimensko. Na okrogli mizi nam je tudi prek videoprojeksiije predstavil nekaj primerov starih osebnih dokumentov, ki so mu pomenili vir za sicer krajše ali daljše opise posameznikov. Kolega Kocijančič se je lotil še ene zelo zanimive teme, identifikacije števila in poimenskega seznama ter delnega opisa *Skupnosti hčera Božje ljubezni*, ki so se kot redovnice zaobljubile v Sarajevu do leta 1945. S to raziskavo homo dopolnili vedenje o tej temi, temi o slovenskih duhovnikih in nunah v BiH, ki jo je v sicer širšem kontekstu že pripravil in dokončal (pri okrogli mizi sicer ne prisoten) kolega *dr. Bogdan Kolar*, *predstojnik Nadškofijskega arhiva v Ljubljani* in dejansko stalni sodelavec projekta.

Dr. Stane Granda je prevzel nalogo poiskati, raziskati in predstaviti nekatere bolj znane slovenske družboslovce, zlasti zgodovinarje in arheologe, ki so živeli in delovali v Bosni in Hercegovini. Za njegov nastop na okrogli mizi še med zgodovinarji je nekako zmanjkalo časa, sicer pa je njegova raziskava še v delu.

Odobranje ostalih prisotnih, v glavnem kolegov z drugih inštitutov, so doživeli nastopi tudi treh preostalih projektnih sodelavcev, nezgodovinarjev.

Med njimi je najpodrobnejšo predstavitev svojih raziskovalnih rezultatov podala etnologinja *Svetlana Bajić*. Na osnovi zlasti pogovorov s ciljno izbranimi

pripadniki slovenske populacije v Sarajevu je podala ustrezno etnografsko skico. Sogovornice so ji bile v glavnem starejše ženske osebe različnega socialnega izvora in življenjskega poklica. Bajićeva je poskušala predstaviti slovensko identiteto v Sarajevu in BiH v najširšem smislu, prek kazalcev jezika, udejanja verske tradicije, stanovanjskih običajev, prehranjevalnih navad do karakterističnih kulturnih manifestacij slovenstva v preteklosti in sedanjosti. Posebej se je zadržala na prisotnosti sodobnih gospodarskih kazalcev slovenstva v Sarajevu. Njen nastop smo lahko spremljali tudi z dvema ducatoma zelo zanimivih videoprojekcij, med katerimi naj omenim kar nekaj sarajevskih uličnih tabel z imeni znamenitih Slovencev.

Literarna komparativistka *Alenka Auersperger* je posebej za projekt raziskala (ter svoj prispevek tudi že pisno dooblikovala) dvomesečno bivanje pisatelja Ivana Cankarja pri bratu, duhovniku Karlu, v Sarajevu leta 1909. Na okrogli mizi se je osredotočila na okoliščine, v katerih je idejno zasnoval in v sobici sarajevske nadškofije, kjer je bil gost svojega občudovalca in hkrati ne-istomišljenika nadškofa dr. Josipa Študlerja, tudi napisal svojo, kasneje znamenito dramo *Hlapci*. Ni doživel, da bi bila uprizorjena še v času njegovega življenja, kajti cenzura je Cankarjevemu rokopisu očitala »62 neprimernih točk«, med katerimi veliko takih, ki so se nanašale na duhovščino. Kolegica Auerspergerjeva, tudi sama filmska ustvarjalka in svoj čas osem let Sarajevčanka, je aktualizirala Cankarjev sarajevski bivanjski habitus s prisposodbo sodobne svetovne filmske uspešnice Nikogaršnja zemlja, bosanskega avtorja Danisa Tanovića (in slovenske koprodukcije). Tudi Ivan Cankar se je leta 1909 znašel v Bosni v vzdušju prikritih in odkritih oblik ter različnih zvrsti bojov za oblast. Od blizu je Cankar začutil grozo, ki je pretila habsburški monarhiji, razpad večstoletne, tudi njegove države. Slovincem je, po Auerspergerjevi, prav iz Bosne, v *Hlapcih* poslal znano sporočilo o samostojni odgovornosti naroda za njegovo usodo, ki naj bi bil tudi svojevrsten preroški namig slovenstvu pred koncem 20. stoletja.

Okroglo mizo smo sklenili z nastopom strokovnjakinje za mednarodno pravo v polju nacionalne problematike, *mag. Vere Klopčič*, z Inštituta za narodnostna vprašanja. Sprgovorila je o nekaterih bistvenih značilnostih pravne ureditve v BiH, ki so posebnega pomena za položaj tamkajšnjih Slovencev. V glavnih črtah je analitično predstavila pravni red, ki ga določajo Daytonski sporazum, Ustava BiH, Okvirna konvencija Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin in Zakon o državljanstvu BiH. Najnovejši pravni akt, iz maja 2001, Osnutek zakona o manjšinah v BiH, našteva med narodnimi manjšinami tudi Slovence in predvideva spodbujanje stikov manjšin z matičnimi narodi.

Takoj po končani, tri ure trajajoči okrogli mizi smo slovenski in bosanski kolegi strokovni pogovor prenesli na Inštitutu za narodnostna vprašanja, kjer je bil predviden program drugačne vrste, namreč osrednje predavanje ter vsebinska razprava, ki naj bi se nanj nanašala oziroma mu sledila. Medtem ko je bila pred-

hodna prireditev tudi zaradi medijske najave širšega javnega značaja, je bilo *STROKOVNO SREČANJE NA INŠTITUTU ZA NARODNOSTNA VPRAŠANJA* zamišljeno kot dialog med bosanskimi kolegi in sodelavci Inštituta, zlasti seveda o zapletenih vprašanjih bosanske paradigme. Na Inštitutu je kolege iz Sarajeva dočakal in jim zaželel dobrodošlico izr. prof. dr. Milija Žagar, direktor Inštituta.

Še pred običajnim medsebojnim osebnim predstavljanjem gostov iz BiH in dvanajstih prisotnih kolegov iz Inštituta smo bili sodelavci Inštituta obdarovani s sarajevsko baklavo, ki nam je kolegica etnologinja Bajićeva seveda ni mogla ne prinesiti. V še posebej svečanem tonu in vznesenem vzdušju pa smo hkrati izrabili priložnost, da vsi skupaj s šampanjcem nazdravimo tisti trenutek tako aktualnemu uspehu slovenskega športa. Večer poprej se je namreč Slovenija kot najmanjša država med bodočimi udeleženkami uspela uvrstiti na svetovno nogometno prvenstvo, kar so tudi nam naši sarajevski kolegi iskreno in prav gorečno čestitali.

Še z dodatno malo zamudo smo tako pričeli s strokovnim delom. Dogovorjeno uvodno predavanje *Aspekti suvremenog položaja naroda Bosne (i Hercegovine) u kontekstu njihovih povijesnih kontinuiteta i diskontinuiteta* je prispeval profesor Tomislav Išek, sicer tudi eden od recenzentov zgodovinskega bloka avtorskih rokopisov o Slovencih v Bosni in Hercegovini. Na povabilo mag. Borisa Jesiha, odgovornega urednika Inštitutovih *Razprav in gradiva*, je Išek obljubil predavanje oblikovati tudi kot prispevek v tekoči številki naše strokovne revije. Išekov nastop sta z dodatnimi strokovnimi in tudi lastnimi življenjskimi izkušnjami v zvezi z osrednjo temo dopolnila profesor Hadžibegović in svernica Bajićeva. Sodelavci Inštituta, ki jim je sicer na splošno znano dogajanje v zadnjem desetletju v Bosni in v zvezi z Bosno, saj spada tematika v širši okvir tudi njihovih profesionalnih interesov, so z velikim zanimanjem prisluhnili sarajevskim kolegom. Gotovo so lahko razširili svoja znanja in razumevanja o Bosni. Med vsebinskimi vidiki še nadalje v mnogo čem nerešene nacionalne problematike v post-claytonski BiH, ki so bili na srečanju tudi v kasnejši razpravi zelo v ospredju kaže morda izpostaviti šolski in sploh izobraževalni sistem v državi, ki ni ločeno postavljen le prek obeh entitet, Federacije BiH in Republike Srpske, temveč je po narodnostnih šivih razdeljen potem še po ožjih samostojnih politično-upravnih enotah, kantonih, tako da je razdrobljenost tega sistema dovedena prav do absurda, kar so kolegi iz Sarajeva na več konkretnih primerih zelo ilustrativno predstavili. Z nekoliko širšim razpravljalnim vložkom se je v strokovni pogovor vključil dr. Žagar, ki se je prek svojega projektnega raziskovanja o medetničnih odnosih in konfliktih nedavno udeležil mednarodno zastavljene zadevne raziskave v Banjaluki, ki je tudi pokazala prisotnost nadaljnjih medetničnih napetosti. Nadaljnja razprava, v kateri je sodelovalo še več drugih kolegov z Inštituta, se je skupaj z odgovori in komentarji sarajevskih kolegov iztekla v ne ravno optimistične napovedi perspektivnega razvoja narodnostne problematike v BiH, pri čemer vidi, na primer profesor Hadžibegović, izhod in rešitve zlasti in predvsem v gospodarskem zagonu in napredku.

Drugi dan gostovanja Sarajevčanov v Ljubljani je bil namenjen pogovorom bosanskih in slovenskih zgodovinarjev na temo: *STANJE HISTORIOGRAFIJE PO RAZPADU SKUPNE DRŽAVE*. Strokovno srečanje je organizirala dr. Jasna Fischer, direktorica Inštituta za novejšo zgodovino. Pogovorov so se udeležili skoraj vsi sodelavci Inštituta za novejšo zgodovino in dva zgodovinarja Inštituta za narodnostna vprašanja. Poimenskemu predstavljanju sodelavcev Inštituta je sledilo krajše podajanje delovnih biografij sarajevskih kolegov, ki ga je opravila dr. Vera Kržišnik-Bukić, ki jo sicer bosanskohercegovaška historiografija šteje tudi med svoje kadre, sama pa se opredeljuje kot slovenska in kot bosanska zgodovinarica.

Prvi del razgovora je potekal kot seznanjanje s situacijo v stroki najprej na Zgodovinskem oddelku Filozofske fakultete v Sarajevu (Hadžibegović) in v Inštitutih za zgodovino v Sarajevu (Išek) in delno v Banjaluki (Kržišnik-Bukić), na področju umetnostne zgodovine, arheologije in etnologije v Bosni in Hercegovini (Bajić), potem na Inštitutu za novejšo zgodovino v Ljubljani ter delno na visokošolskih institucijah v Sloveniji nasploh (Fischer). Ugotovljene so ogromne razlike glede organizacije, financiranja in ostalega, pri čemer so bosanski kolegi izpostavili tekoče probleme kot posledico splošnega nestabilnega družbenega in gospodarskega položaja države BiH po večletnih krvavih vojnih dogajanjih. V drugem delu srečanja so ljubljanski zgodovinarji zlasti postavljali vprašanja sarajevskim kolegom, saj je ponovno, kot dan poprej, izkazan velik interes za različne konkretne odgovore v zvezi z Bosno, bosanskohercegovaško historiografijo in bosanskimi zgodovinarji, s katerimi so nekateri slovenski kolegi sodelovali tudi že desetletja. Med vprašanji, ki sem si jih dobro zapomnila, navajam kot tudi zelo pomembno in indikativno tisto, ki ga je glede narodnostne sestave kadrovskega naraščaja, konkretno na postdiplomskem študiju zgodovine v Sarajevu, postavila kolegica dr. Nevenka Troha. Hadžibegović, vodja katedre, je odgovoril, da žal med dvajsetimi podiplomci trenutno ni niti enega bosanskega Srba; ne zato, ker bi bilo kaj takega onemogočenega, nasprotno sam bi si želel takega študenta, toda z njihove strani ni interesa. Ob tem je ponovno izpostavil dejstvo, da kolegi zgodovinarji iz Republike Srpske zavračajo sodelovanje. Oba z Išekom sta se na koncu formalnega dela pogovorov močno zahvalila za mnoge in pomembne informacije glede stanja historiografije v Sloveniji, ki sta jih pridobila na razgovoru in jih nameravata izkoristiti v domačem okolju.

Ob koncu tega zapisa naj dodam, da smo marsikaj koristnega eni in drugi izvedeli ali spoznali še v dodatnih urah neformalnega druženja v Ljubljani, saj se naši razgovori tudi takrat večinoma vrtijo okrog strokovnih vprašanj. V posebno osebno zadovoljstvo pa mi je bilo, da sem uspela v zamisli v Ljubljano pripeljati Bosno (Bosno in Hercegovino), njen avtentični, narodnostno konstitutivni vzorec: Bošnjaka, Bosansko Srbkinjo in Bosanskega Hrvata. Vsaj v tekočem zgodovinskem trenutku je to dejstvo pomembno že samo po sebi.